

האנשים האלימים כמוך]! (11)

אמר ליה מרי לרב חסדא — והרי אם אלים אני ושולט על העדים שהביא אחי — סוף סוף וכי אתו סהרי ולא מסהרי כמותי וכי לא יבואו העדים להעיד כמוני משום יראתם ממני, ואם כן מה תועלת יש בהבאת העדים שיעידו כמותי?!

אמר ליה רב חסדא: לזו איני חושש, כי תרתי לא עבדי [שתים לא יעשו], שלא להעיד למי שמבקשם להעיד עבורו, ועוד להעיד בהיפוך לטובת הצד הנתבע. (12)

לסוף אתו סהרי דאחיה הוא [לאחר זמן באו עדים שהעידו על אחותו של אותו אדם]; ונפסק הדין לתת לו מחצית מהנכסים.

אמר ליה אחיו של מרי לרב חסדא: לפלוג לי נמי מפרדיסי ובוסתני דשתל [יתן לי אחי אף את מחצית הכרמים וביתני האילנות ששתל בשדה המשותפת לשנינו].

אמר ליה רב חסדא למרי: שפיר קאמר לך אחיך, דהא תנן בכבא בתרא:

הניח האב בנים גדולים וקטנים, והשביחו גדולים את הנכסים, השביחו לאמצע, השבח מתחלק בין הגדולים שעבדו ובין הקטנים שלא עבדו.

[וכן אמר רב: (1) אפילו השביחו האחים את מ-א הנכסים בידיים, וכמעשה זה ששתל האח, מכל מקום השביחו לאמצע,] שלא כדעת הסובר בכבא בתרא קמג ב, שלא אמרה המשנה שהשבח לאמצע, אלא כששבחו נכסים מחמת עצמן של נכסים].

אמר ליה אביי לרב חסדא:

מי דמני, וכי יש לדמות את נידון המשנה בכבא בתרא למקרה של מרי ואחיו?!

והרי התם — במשנה בכבא בתרא — גדולים גבי קטנים ידעי, יודעים הם שסופם של קטנים ליטול מחצית מהנכסים,

שכתב בזה.

1. הגירסא שלפנינו היא: "וכן אמר רבה השביחו לאמצע", ורש"י כתב שאין נראה לגרוס כלל משפט זה, ומשום שדין זה משנה היא, ומה טעם יש להביא מדברי האמוראים סיוע למשנה. וכתב רש"י, שיש מקום לגירסא זו, וכוונת הגמרא היא, שלדעת רב השבח הוא לאמצע, לא רק אם שבחו הנכסים מחמת עצמן של נכסים, וכמו שיש מי שסובר בכבא בתרא קמג ב, אלא אפילו אם השביחו הגדולים את הנכסים בידיים [מחמת עצמן של אחים] — דומיא דמרי בר איסק — אפילו הכי השבח לאמצע; ומכל מקום אי אפשר לגרוס "רבה", משום שרבה היה תלמידו של רב חסדא, ולא יאמר רב חסדא

11. תמהו התוספות: וכי כל אדם עשיר אלם, יהא צריך להביא עדים שאינו אחיו?! [וקצת נראה מדברי התוספות שאינו סובר כרש"י, שהודה מרי בר איסק שהיה לו אח, אלא שאינו יודע אם זה הוא האח, שהרי אם כן יש לומר שדוקא בכי האי גוונא אמר רב חסדא, ולא בשאר בני אדם הבאים וטוענים שהם אחים של עשיר אלם].

ותירצו התוספות: דשאני הכא, שאותו אח אומר שיש לו עדים המעידים כדבריו, אלא שהם יראים להגיד; ולכן אמר רב חסדא שיעשה עמהם שיעידו; וראה עוד המשך דבריהם.

12. הקשה הריטב"א: סוף סוף יבואו ויאמרו שאין הם יודעים עדות בדבר זה?! וראה מה

ומתחילה כשעבדו קא מחלי גבי קטנים.

אבל הכא — גבי מרי ואחיו — מי לידע מרי שיש לו אח דליחיל על עבודתו! (2)

אגלגל מילתא ומטא לקמיה דרבי אמני [נתגלגל הפסק (3) של רב חסדא ובא לפני רבי אמני].

אמר להם רבי אמני:

והרי גדולה מזו אמרו גבי קרוב היורד לנכסי שבוי שאין לו חלק בנכסים כלל, דשמין להם כאריס, השתא דידיה לא יהבינן ליה, כלומר: אם בקרוב היורד לנכסי שבוי, שהוא יורד לשדה על דעת שלכשיבואו הבעלים יטלו את שלהם, הרי הוא מקבל כאריס; זה שעשה והשביח לדעת עצמו [שהרי לא ידע שיבוא האח], וכי לא ניתן לו כאריס! ? והרי כל שכן הוא שיש לתת לו כאריס. (4)

אהדרוה לקמיה דרב חסדא [החזירו את דברי

רבי אמני לרב חסדא], אמר להו רב חסדא:

מי דמו ירידת רמי לנכסי אחיו, לירידת קרוב לנכסי שבוי, והרי משני טעמים יש לחלק ביניהם:

התם — גבי ירידת קרוב לנכסי שבוי — הרי ברשות בית דין נחית [ירד הקרוב לנכסי השבוי ברשות בית הדין], ואילו הכא — ירידת מרי לנכסי אחיו — הלוא לאו ברשות נחית [לא שאל רשות מבית דין לירד לנכסי אחיו].

ועוד: הרי קטן הוא האת, ואף אם היה שואל רשות, לא היו מניחים לו, דאין מורידין קרוב לנכסי קטן. (5)

אהדרוה לקמיה דרבי אמני [חזרו ואמרו את דברי רב חסדא לרבי אמני].

אמר להו רבי אמני: כשסיפרו לי את המעשה לא סיימוה קמי דקטן הוא [לא הוסיפו לומר

4. נתבאר על פי משמעות לשון רש"י; [אך צריך ביאור, שהרי בגמרא לעיל לט א מבואר בטעם הדבר שנוטל כאריס, שהוא משום ד"תקיננו ליה רבנן כי היכי דלא ליפסדינהו", ואם כן אדרבה תקנה זו שייכת יותר במי שיורד לכתחילה בשביל אחר מאשר מי שירד לצורך עצמו, ונתברר שאינו שלו]; וראה מה שהקשה המהר"ם שי"ף, ומה שהביא שם מדברי הר"ן.

5. א. נתבאר על פי רש"י שכתב: "הכא לאו ברשות נחית, כשירד זה לתוכו לא נמלך בבית דין, ועוד, אם בא לימלך לא היו מורידין אותו"; ובתוספות הרא"ש כתב: "הכא לאו ברשות נחית, פירוש, לא נמלך בבית דין כשירד, ועוד, אפילו אם תמצא לומר דלא בעי רשות בית דין, כדקתני לעיל [לח ב]: היורד לנכסי שבויין, אין

שמועה משמו, אלא "רב" גרסינן. והתוספות פירשו את הגירסא שלפנינו, שכוונת הגמרא היא, שמעשה כעין זה בא לפני רבה, ופסק אף הוא, שהשביחו לאמצע.

2. כתב הריטב"א [בתחילת הסוגיא], שלפי מה שמבואר ברש"י והובא בהערה לעיל, שיודע היה מרי בר איסק שיש לו אח בבי חוזאי, צריך לפרש את כוונת הגמרא, שלא היה יודע מרי בודאות בשעה שהשביח שיבוא אחיו ויתבענו, כי סבור היה מרי שאולי מת אחיו, או שלא יבוא לתובעו; וראה לשון רש"י כאן שכתב: "מי ידע, שיש לו אחים".

3. נתבאר על פי התוספות.

שאחיו של מרי קטן הוא].

החסרון במספר הכורים.

והכל לפי הזמן, כלומר: השיעור האמור הוא לשנה אחת, ואם היו אצלו כמה שנים יכפיל את שיעור החסרון במספר השנים.

אמר רבי יוחנן בן נורי לחלוק על שיטת חכמים שאמרו: "הכל לפי המדה":

וכי מה אכפת להן לעכברין מה היא הכמות שהם אוכלות ממנו?! והלא אוכלות הן בין מהרבה ובין מקמעא אותו שיעור; כלומר: שיעור חסרון זה אינו משתנה בין כור אחד לעשרה כורין, שאם זה הוא שיעור אכילתן בשנה, לא יאכלו יותר משום שיש שם עשרה כורין.⁽⁶⁾

אלא אינו יוציא לו חסרונות אלא לכור אחד בלבד, כשיעור החסרון של כור, יוציא אפילו כשהפקיד אצלו כמה כורים.⁽⁷⁾

רבי יהודה אומר:

מתניתין:

המפקיד פירות אצל חבירו ועירבן הנפקד עם פירותיו, הרי זה הנפקד כשמחזיר לו, יוציא לו חסרונות, נפחית לו מהכמות שהפקיד אצלו כפי מה שהם רגילים להחסיר, משום רקבון ועכברים, שהרי חסרו משל המפקיד כשם שחסרו משל הנפקד.

וכמה חסרונות יוציא לו:

לחיטים ולאורז: תשעה חצאי קבין לכור.

לשעורים ולדוחן: תשעה קבין לכור.

לכרסמין, ולזרע פשתן: שלש סאין לכור.

הכל לפי המדה, כלומר: לכל כור יוציא שיעור זה, ואם היו כמה כורים יכפיל את

יוחנן בן נורי אלא על חצי החסרון שהוא אינו מכפל, אבל על חצי החסרון שהוא משום רקבון, מודה רבי יוחנן בן נורי שהוא מכפל במספר הכורים.

ב. הביאו התוספות ועוד ראשונים מדברי הירושלמי, שסברת חכמים היא, משום ד"הני עכברי רשיעי נינהו, כד חמיין עיבור, לא מסתייהו דאכלי, אלא קריין לחבריהון דאכלין עמהון, [העכברים הללו רשעים הם, וכאשר רואים הם תבואה, לא דיים שהם אוכלים, אלא קוראים הם לחבריהם שיאכלו עמהם]."

7. א. תמהו התוספות, דמשמע שיוציא לו חסרון זה, רק אם הפקיד אצלו כור או יותר, ולכאורה לפי סברת רבי יוחנן בן נורי, יש לו להוציא שיעור שוה כשהפקיד אצלו פחות מכור או

בית דין מוציאין אותם מידו, הכא קטן הוה, ואין מורידין קרוב לנכסי קטן, הילכך שלא ברשות ירד, ואין שמין לו כאריס."

והריטב"א הקשה על רש"י: "דכי לא ירד ברשות בית דין לא הפסיד כלום, וכדקתני לעיל היורד לנכסי נטושין אין מוציאין מידו", וראה מה שכתב בזה.

6. א. ואם תאמר: הניחא בחסרון שהוא משום עכברים, אבל הרי החסרונות שהוזכרו במשנה אינם רק משום עכברים, אלא גם משום רקבון, וכמבואר למעין היטב בלשון רש"י לעיל לח א ד"ה אבודין, וד"ה בכדי חסרון.

וכתב הראב"ד הובא ב"שיטה מקובצת", שרבי יוחנן בן נורי סובר, שהחסרון חציו משום עכברים וחציו משום רקבון, ואכן לא נחלק רבי

אם היתה מדה מרובה, אם הפקיד אצלו מידה מרובה שהוא עשרה כורין בימות הגורן בקיץ כשהחטים יבשות, והוא מחזיר לו את הפקדון בימות הגשמים, כי אז אינו מוציא לו חסרונות כלל, מפני שמותירות [תופחות], ויתרון זה משלים את החסרון שנחסרו; כלומר: החיסרון שעל ידי אכילת עכברים מעשרה כורין אינו אלא כשיעור של שנים ושלשה כורין, ותפיחת החיטים של עשרה כורים משלים חסרון זה.⁽⁸⁾

גמרא:

שנינו במשנה: לחטים ולאורז תשעה חצאי קבין לכור:

ותמהינן: והרי אורז טובא חסר, מחסיר הוא יותר מן השיעור ששנינו במשנה!⁽⁹⁾

אמר תירץ רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: באורז קלוף שנו, ובאורז קלוף אכן השיעור

הוא כפי שנתפרש במשנתנו.

שנינו במשנה: **לכוסמין ולזרע פשתן, שלש סאין לכור:**

אמר פירש רבי יוחנן אמר רבי חייא: זרע פשתן בגבעולים שלו שנו.⁽¹⁰⁾

תניא נמי הכי: לכוסמין ולזרע פשתן בגבעולין, ולאורז שאינו קלוף, שלשה סאין לכור.

שנינו במשנה: **הכל לפי המדה**, והכל לפי הזמן:

תנא בברייתא על שיעור החסרון המבואר במשנה: **בן לכל כור ובור, וכן לכל שנה ושנה;** וזו היא ששנינו: "הכל לפי המדה, והכל לפי הזמן".

שנינו במשנה: **אמר רבי יוחנן בן נורי** וכי מה אכפת להן לעכברים והלא אוכלות בין

בלבד מפני העכברים, ואילו לחכמים מוציא לו חסרונות לכל כור ובור, ולרבי יהודה, אינו מוציא לו אלא חסרון של שנים ושלשה כורין. ואולם ב"שיטה מקובצת" בשם תלמיד הר"ף כתב בשם רש"י, שדעת רבי יהודה היא כדעת רבי יוחנן בן נורי, וצריך תלמוד; וראה עוד במהרש"א על דברי רש"י.

9. בברייתא המובאת בהמשך הגמרא מבואר, ששיעור החסרון הוא שלש סאין לכור.

10. פירש רש"י, שבזרע פשתן בגבעולים יש חסרון גדול כל כך, משום שהגבעולים מתייבשים ונופלים והרוח מנשבבת, אבל זרע פשתן נקי אינו חסר כל כך.

כור?! ותירצו, שהעכברים צריכים ריוח להיטמן בתוכה.

ומכל מקום — הוסיפו התוספות — כשהפקיד אצלו פחות מכור, מודה רבי יוחנן בן נורי שמחסרים באופן יחסי, שהרי אי אפשר שלא יתחסרו בפחות מכור כלל; וראה ב"חברותא" שעל התוספות.

8. נתבאר על פי רש"י שפירש כן על פי מסקנת הגמרא.

ומלשון רש"י שכתב: "הלכך נפחתו משלמת חסרון המגיע לשני כורים או שלשה שהעכברים אוכלים", משמע שרבי יהודה סובר לא כרבנן ולא כרבי יוחנן בן נורי, שהרי לפי רבי יוחנן בן נורי אינו מוציא לו חסרונות אלא לכור אחד

מהרבה ובין מקמעה:

תניא: אמרו לו חכמים לרבי יוחנן בן נורי: הרבה אובדות מהן, הרבה מתפוררות מהן.⁽¹¹⁾

ויבדוק כמה חסר משניהם גם יחד, ויחלק את החסרון באופן יחסי בינו ובין חברו; [וכגון שכמות הפירות שלו כפולה משל חברו, כי אז יחשב שליש מהחסרון לחברו].

ומשנינן: משנתנו עוסקת בכגון שהנפקד **מסתפק מהם** [מתערובת הפירות], ואין הוא יכול לידע כמה מן החסרון שנחסר הוא ממה שנסתפק, וכמה מן החסרון הוא מממה שנחסר על ידי העכברים והריקבון.

תנא בברייתא: **כמה דברים אמורים** שהוא מוציא לו חסרונות, **כשעירבן עם פירותיו, אבל ייחד לו למפקיד קרן זוית** שהניח שם את פירותיו, **אומר לו הנפקד למפקיד: הרי שלך לפניך**, ואין עושה חשבון, כי כמה שחסרו חסרו.

ואכתי מקשינן: **וליהוי כמה איסתפק**, יבדוק כמה הסתפק, וידע ששאר החסרון הוא חסרון רגיל, ויחלקנו באופן יחסי בינו ובין המפקיד!?

ומקשינן: **וכי עירבן עם פירותיו מאי הוי!**? כלומר: אף כשעירבן עם פירותיו למה צריכים אנו ליתן שיעור קבוע לחסרון, והרי יש לקבוע את החסרון לגבי המפקיד לפי מה שחסרו בפועל —

ומשנינן: משנתנו עוסקת בכגון **דלא ידע כמה איסתפק**, שאינו זוכר כמה הסתפק.⁽¹²⁾

דליחזי לדידיה כמה הויין, כלומר: הרי יודע הוא את הכמות שהיתה לו באותו מקום, ואת הכמות של פירות חברו שהפקיד שם,

שנינו במשנה: **רבי יהודה אומר: אם היתה מדה מרובה, לא יוציא לו חסרונות מפני שמותירות:**

בשם הראב"ד, שאכן לא נחלק רבי יוחנן בן נורי אלא על החלק הנחסר משום עכברים, ואם כן מה הוא זה שאמרו לו חכמים "הרבה אובדות מהן, הרבה מתפוררות מהן"?!?

11. א. ביארו התוספות, שאם כי בירושלמי מבואר טעמם של חכמים שהוא משום ד"עכברי רשיעי נינהו", מכל מקום אמרו לו חכמים לרבי יוחנן בן נורי: אף "לדבריך" שחלוק אתה עלינו בסברא זו, מכל מקום הרבה אובדות מהן הרבה מתפוררות מהן.

12. הרחבה בדין עירוב הפירות וחישוב חסרונן:

ב. לכאורה כוונת חכמים כמה שאמרו לרבי יוחנן בן נורי היא, שאפילו לדבריך שהחסרון משום העכברים אינו גדל באופן יחסי, מכל מקום הרי השיעור ששנינו במשנה, אינו רק משום עכברים אלא גם משום שהתבואה נחסרת מטעם אבדון ופיזור, ולגבי החלק היחסי שבחסרון שהוא משום אבדון ופיזור, בזה יש לך להודות שהוא גדל בהתאם למידת התבואה שנתן לו; אך ראה מה שנתבאר לעיל בהערה

א. לשון הרמב"ם [שאלה ופקדון ה ה] הוא: "המפקיד פירות אצל חברו, הרי זה לא יערבם אם פירותיו, עבר ועירבן, יחשב כמה היו פירותיו וכמה היו הפקדון ויראה כמה חסר הכל, ויחשב חסרון הפקדון ויתן לו אחר שישבע; נסתפק מהן ולא ידע כמה נסתפק יוציא לו חסרונות..."; והיינו, שקושיית הגמרא: "וליהוי לדידיה כמה הויין" ותירוצה, אין זה

ומפרשינו: כמה היא מדה מרובה שאינו מוציא חסרונות?

תניא נמי הכי: כמה מדה מרובה, עשרה כורין.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: עשרה כורין.

תני תנא קמיה דרב נחמן לפרש את דברי רבי יהודה:

פירוש בעלמא בדברי המשנה, אלא הלכה היא, שאין מחשב חסרונות קבועים, אלא כשאינו יכול לבדוק כמה נחסרו למפקיד, אבל אם יכול לבדוק כמה נחסרו, ולחשב את החסרון היחסי למפקיד יעשה כן.

ב. ומה שכתב הרמב"ם: "הרי זה לא יערבם עם פירותיו", כתב על זה הרב המגיד, שהוא פשוט שאין לו לערבם לכתחילה; והב"ח [רצב יד], כתב, שלכן אסור לו לערבם עם פירותיו, משום ש"רוצה אדם בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירו", ראה לעיל לח א, שמשום טעם זה לא ימכור את הפירות הנאבדים; [ולפי טעם זה לכאורה, לא בכל אופן יהא אסור לו לערב, אלא במקום ששייך "רוצה אדם בקב שלו", והיינו כגון שעמל בהם, או אף כשעמל לקנותם] ראה בהערה 2 לעיל לח א, אבל אם באו לו הפירות בירושה או שקיבלם במתנה, יהא מותר לכתחילה לערבם עם פירותיו; וראה ב"אילת השחר".

ג. ולכאורה נראה שהוא הדין שלכתחילה אסור לו להסתפק מהן, שהרי יש במה שמסתפק תערובת של פירות חבירו, שצריך הוא להחזירן כמות שהן, וכמו שאסור לו לערבם עם פירותיו, אך ברמב"ם לא משמע כן, וצריך תלמוד].

ד. הנה בסוגייתנו וברמב"ם מבואר, שאם אפשר לחשב ולידע כמה נחסרה תערובת הפירות, כי אז מחלקים את ההפסד בין המפקיד והנפקד כפי חלקו של כל אחד בתערובת הכללית, והיינו שההפסד הוא "לפי חשבון"; ולכאורה צריך ביאור [על פי דברי האחרונים

עם תוספת במוסגר]: למה לא נאמר: "המוציא מחבירו עליו הראיה", ויטען הנפקד שכל החסרון הוא משל פירותיו של המפקיד.

ה. והלוא כעין זה כתב ב"תרומת הדשן" [סימן שיד], גבי מי שנתן מעות לשליח להוליכם על אחריותו של המשלח, ואמר לו השליח: "הריני מניח זהובים שלך עם זהובים שלי בכיסי, ועל אחריות שלך", ובלכתו בדרך על ידי טלטולו נקרע קצת הכיס, ונאבדו לו ארבעה זהובים, ואין אנו יודעים: זהוביו של מי נאבדו, על מי יש להטיל את הפסד הזהובים?

וכתב שם, שהשליח לא יפסיד כלום, כיון שהוא מוחזק בכל הזהובים, ויכול לומר: "שלך נפסד", והמוציא מחבירו עליו הראיה; ודומה למבואר בבכורות יח ב: "הכל מודים ... באחד שהפקיד [טלה] אצל בעל הבית, שהמוציא מחבירו עליו הראיה", ופירש"י: "אחד שהפקיד אצל בעל הבית והניחה בעדר, ומתה בהמה אחת בעדרו, ואומר: "שלך מתה", והלה אומר: "אחת מאותן שלך מתה", המוציא מחבירו עליו הראיה". ולפי זה יש להקשות כאן למה לא נאמר: "המוציא מחבירו עליו הראיה", [מלבד שיש לתמוה על ה"תרומת הדשן" שלא הזכיר את סוגייתנו]!?

ו. ואף שה"תרומת הדשן" כתב לדינא שלא כסברתו הראשונה, ועל פי הרא"ש שהביא שם, גבי מי שאמר לחבירו: "ערך כך וכך מתוך יין זה יהא שלך", והחמיץ מעט מן היין, שהואיל ולא הוברר מעולם חלקו של המקבל, מחשבים את ההפסד לפי חשבון, הוא

ומשמעות הדברים היא: מידת הגורן היתה מידה גדולה מאשר מידת הבית, ולכן אם קיבל פקדון לפי מידת הגורן, ומחזיר לו באותה מידה עצמה, כי אז יוציא לו חסרונות; אבל אם מחזיר לו במידת בית

במה דברים אמורים שהוא מוציא לו חסרונות, כגון שמדד לו מתוך גורנו, והחזיר לו מתוך גורנו, אבל מדד לו מתוך גורנו, והחזיר לו מתוך ביתו, אינו יוציא לו חסרונות מפני שמותירות.

ה"תרומת הדשן" שיהיה החיסרון לפי חשבון. [ובעיקר הקושיא יש להוסיף: אם בדקו ומצאו שהיה החסרון הכללי פחות מכדי חסרון, בזה יש לומר שסברה היא לחשב לפי חשבון, כי הדרך הוא שייפסד עד שיעור כדי חסרון לכל אחד ואחד, וכשחסרו פחות משיעור זה תולים שלכל אחד נחסר באופן יחסי פחות מכדי חסרון; אך בפשטות משמע מהסוגיא ומהרמב"ם, שאף כשחסרו יותר מכדי חסרון מחשבים את העודף באופן יחסי לכל אחד ואחד, ובאופן זה צריך עיון למה לא נאמר: "המוציא מחבירו עליו הראיה"; וראה היטב אות יא].

ט. והנה ב"שולחן ערוך" [רצב י' פסק כהרמב"ם, שלא יערב לכתחילה, ואם עירב, ויכול לידע כמה חסרו, יחשב, ויהיה ההפסד לפי חשבון; וכתב על זה הרמ"א: "וכן אם נתן לו מעות להוליכן על אחריותו [של המשלח], ונתנן [השליח] עם מעותיו, ונאבדו מקצת המעות, ההפסד לפי ערך המעות ["לפי חשבון"]"; ומקור הדין הוא ה"תרומת הדשן" הנזכר; וצריך ביאור: שהרי הטעם שפסק כן ב"תרומת הדשן", לא שייך בדין השולחן ערוך שהוא דין סוגייתנו, ובהכרח שסוגייתנו טעם אחר לה, ואם כן אין זה: "וכן"?!]

י. וב"אוצר מפרשי התלמוד" הביאו בשם "צמח צדק": שבדברים הנכללים יחד כגון פירות או מעות, ההפסד הוא לפי הערך, שהם כשותפין בפירות ובמעות; וראה שם ציון 68 גם בשם התשב"ץ חלק ב סימן סימן רע"ב סד"ה

הדין [קיצור לשוננו]: "דלא שייך הכא למימר המוציא מחבירו עליו הראיה ושלך יפסד, לפי דברי אש"ר... דגבי חמרא לא הוברר חלקו, לא שייך לומר שלך החמיצו, משום דשם כולם על כל חבית וחבית; הכי נמי בנידון דידן, אף על גב דהיה לכל אחד כבר מבוררים הזהובים שלו, מכל מקום לאחר שעירבו מדעתו "שם טיבעא חד הוא", ואם לא היה נפסד כלום, ודאי היו נוטלים בלא קפידא מן הכיס; ולא דמי למפקיד טלה, דיש קפידא בין טלה לחבירו וכל אחד מקפיד שיבוא לידו את שלו, מה שאין כן בזהובים שהן כולן טבי ותקולי לא קפדי אינשי כלל שיבוא לידם את שלהם, ואם כן שם כולם על כל זהוב וזהוב, ולא שייך לומר בהן שלך נפסד".

ז. אך אין בזה ישוב על סוגייתנו, שהרי פירות דומים לטלאים, ולא ל"זהובים שהן כולן טבי ותקולי, לא קפדי אינשי כלל, שיבוא לידם את שלהם"; ובפרט לפי מה שכתב הב"ח, שאין המפקיד רוצה שיערבו את פירותיו עם של חבירו, ומשום ש"אדם רוצה בקב שלו"; והיה לנו לומר כאן הממע"ה! ? [וראה עוד ב"אוצר מפרשי התלמוד" ציון 69 מה שהביאו בשם ה"נפש חיה"].

ח. ויש לדון עוד, שלכאורה לא אמר ה"תרומת הדשן" שמחשבים לפי חשבון, אלא באופן שהעירוב היה מדעתו של המפקיד, וכלשונו: "מכל מקום לאחר שעירבו מדעתו שם טיבעא חד הוא", אבל כאן שהיה העירוב בניגוד לרצונו, כמבואר ברמב"ם, בזה לא אמר

דלמא בימות הגורן קאמרת, שמא לא היתה כוונתך לחלק בין מידה של גורן למידה של בית, אלא בין ימות הגורן לימות החמה, וכך היא כוונתך:

כמה דברים אמורים שמדד לו [הפקיד אצלן] תבואה בימות הגורן כשהתבואה יבשה, והחזיר לו את פקדונו בימות הגורן; אבל מדד לו בימות הגורן, והחזיר לו בימות הגשמים, אינו יוציא לו חסרון מפני שמותירות בימי הגשמים, שהתבואה תופחת בימות הגשמים מלחלוחית הגשם והקור; ונמצא, שכאשר מחזיר הוא לו את אותה

שהיא קטנה יותר, כי אז לא יוציא לו חסרונות, משום שכבר החסיר לו במה שהחזיר לו במידה קטנה, ו"מפני שמותירות" הכוונה היא שמידת הגורן יתירה היא על מידת הבית.

אמר תמה ליה רב נחמן לתנא:

וכי בשופטני [בשוטים] עפקינן, דיהבי בכיילא רבא ושקלי בכיילא זוטא [וכי בטפשים אנו עוסקים, המפקידים במידה גדולה, וכשבאים הם ליטול את פקדונם נוטלים הם במידה קטנה] —

דהיינו: קב וחצי שחסרו על ידי העכברים משל המפקיד חסרו [וחצי משל הנפקד], וקב וחצי ממה שנותר של המפקיד הוא, [וחצי של המפקיד], ויקח המפקיד קב וחצי וילך; ויש לדון בזה, הן מסברא, והן ממה ששאלו בגמרא: "וליחזי כמה איסתפק".

יב. עוד מתבאר ב"תרומת הדשן" שם, שאם הפקיד האחד ביד חברו טבעות של זהב או מרגליות שמפקיד כל אחד על שלו ודומה לטלאים, בזה יש לדון הן "המוציא מחבירו עליו הראיה", הן "כל דפריש מרובא פריש", אם טבעותיו של האחד רבים מטבעותיו של חברו, ורק במעות אין הולכים אחר הרוב, כמו שלא הולכים אחר המוחזק שטעם אחד להם, ראה שם; ולפי זה בסוגייתנו, מלבד שיש להקשות: נימא "המוציא מחבירו עליו הראיה", יש להקשות, אף אם מאיזה טעם נבאר שלא שייך כאן המוציא מחבירו עליו הראיה, מכל מקום סתמא דגמרא משמע, שהיא עוסקת אפילו באופן שפירותיו של האחד רבים משל השני, מכל מקום מחשבים את ההפסד לפי חשבון, ולמה אין אומרים "כל דפריש מרובא פריש", לפי מה שנתבאר לעיל שפירות דומים הם

והדרך השני; ומיהו ה"תרומת הדשן" הרי ודאי אינו סובר כן, כנראה מכל לשונו, ולשיטתו עדיין צריך ביאור סוגייתנו ולשון הרמ"א; [וראה בכיילא הגר"א, שכתב על דין הרמ"א שהוא נלמד מדין השולחן ערוך שהוא דין סוגייתנו; ואפשר, שהוא בא ליתן טעם לדין הרמ"א מטעם אחר וכהטעם שכתב ה"צמח צדק", ואף ש"תרומת הדשן" עצמו — שהוא מקור הרמ"א — בא עליו מטעם אחר].

[יא. ויש להסתפק: אם את מה שהסתפק הנפקד מחשבים לפי חשבון? וכגון שהפקיד שלשה קבין שעירבם הנפקד עם שלשה קבין שלו, ולמחרת הסתפק הנפקד שני קבין מן התערובת, ולבסוף נמצא שחסרו עוד שני קבין מן התערובת; האם ישלם לו הנפקד דמי קב שהוא מחצית ממה שהסתפק, והקביים שנפסדו חציים על זה וחציים על זה, והקביים שנותרו חציים לזה וחציים לזה, סך הכל יש ביד המפקיד שני קבין; או שיכול הנפקד לומר: "כל מה שהסתפקתי משלי הסתפקתי", וארבעת הקבין שנותרו אחר ההסתפקות שלמחרת הפקדון, האחד הוא שלי, והשלשה הם שלך, ויש לחשב מעתה לפי חשבון של אחד על שלש,

היה בתבואה שניתנה בכד שפקע הכד בימות הגשמים].⁽¹⁴⁾

איבעית אימא: תבואה הנתונה בדוחק בכד שאני, **משום איצצא** [דוחק], כלומר: דוחק התבואה מונע את תפיחתה, ולכן אין הכד פוקע.

מתניתין:

המשנה הקודמת עסקה בשיעור שמפחית הנפקד מפקדונו של המפקיד בגין רגילות הפקדון להחסיר בפקדון יבש כגון חיטים

הכמות שהפקיד, אין הוא מחזיר לו את כל התבואה, שהרי חלק ממה שמחזיר לו אינו אלא אויר, ושיעור החסרון מן התבואה עצמה הוא שווה לשיעור החסרון שדרך תבואה להחסיר.⁽¹³⁾

אמר תמה ליה רב פפא לאביי:

אם כן — כדברי רב נחמן שבימות הגשמים התבואה תופחת — כשנתן תבואה בכד בימות החמה והגיעו ימות הגשמים **לפקע כדא** [יפקע הכד] שהרי התבואה תופחת! ומשינין: אכן הוה **עובדא ופקע כדא** [מעשה

לטלאים ולטבעות.

והאורז, וזה הרי דבר שאינו מתקבל על הדעת! וראה מה שתמה עוד שם.

ולכן כתב, שהיתרון אינו ידוע, ומשום ספק כמה הותירו אינו מוציא לו חסרונות כלל, שהרי זה כמי שאומר: "הפקדת אצלי כך וכך, ואיני יודע אם החזרתי לך", שהוא חייב, וראה עוד שם.

ב. כתב הרא"ש הובאו דבריו ב"שיטה מקובצת" [ועל דרך זה כתבו התוספות בד"ה מדה מרובה], שעשרה כורים שאמרו, אין הכוונה לומר שרק במידה כזו אינו מוציא לו חסרונות, כי ודאי שהתפיחה היא אף בפחות, שאין סברא לומר לא כן; וכוונת המשנה היא שיעשה חשבון, שבעשרה כורים מגיעה הנפיחה להשלמת כל החסרון, ובפחות מכך לפי יחס; [וסתם משמעות דבריו היא שלא כדברי ה"פני יהושע" שבאות א, וכמו שהעיר ב"פני יהושע" שם מדברי התוספות].

14. כתב הריטב"א: "הוה עובדא ופקע, פירוש מפני שלא היה שם איצצא, והיינו דאמרינן: ואיבעית אימא משום איצצא, דכי איכא איצצא לא פקעי".

יג. ואגב, יש להביא חידוש המתבאר מדבריו שם [והביא חידוש זה משמו הש"ך בסימן רצב שם], שאם הפקיד ראובן ביד לוי עשר טבעות, ושמעון הפקיד שש טבעות, ועירבן לוי הנפקד עם עשרים טבעות שלו, ונאבדה אחת מהן, כי אז אנו אומרים שהטבעת האבודה **משל ראובן** — שטבעותיו רבים משל שמעון — היא; ואף שרוב הטבעות הרי של לוי הן, מכל מקום היות ואין אנו יכולים לומר שטבעת של לוי אבדה, שהרי הוא מוחזק ואין הולכים בממון אחר הרוב להוציא ממוחזק, אם כן תולים אנו שמאחד משל שני המפקידים היתה הטבעת, והיות וטבעותיו של ראובן רבים משל שמעון, תולים אנו שמשל ראובן היתה.

13. א. הקשה ב"פני יהושע": לכאורה נראה, שדברי רבי יהודה נאמרו על כל סוגי התבואה שנשנו במשנתנו; ויש לתמוה, האיך אפשר ששיעור היתרון בכל מין יעלה לחשבון מכוון כפי שיעור הפחת של אותו מין? ! דהיינו: כמו ששיעור הפחת בשעורים ודוחן הוא כפל מפחת החיטים והאורז, כך שיעור היתרון מחמת מידת הגורן הוא בשעורים ודוחן כפל מיתרון החיטים

המוכר לחבירו שמן סתם, והוא מספק לו את הסחורה מתוך חביותיו לאורך ימות השנה, והשמן שנותן לו המוכר הוא מזוקק, הרי המוכר פוחת לו מהשיעור שמכר לו: לוג ומחצה למאה לוג, בשביל השמרים, שאותם נותן הוא ללוקח בנפרד.

גמרא:

שנינו במשנה: יוציא לו שתות ליין, רבי יהודה אומר חומש:

ומפרשינן דלא פליגי תנא קמא ורבי יהודה, אלא מר כי אתריה, ומר כי אתריה [כל אחד אמר את שיטתו בהתאם לחביות שהיו נהוגות במקומו], כי:

באתריה דמר — תנא קמא — **הפו בקורא** [היו טחים את חביות היין בשעוה מבפנים], **ולא מייץ טפי** [ואינו בולע יותר מאשר שתות], ואילו **באתריה דמר** — רבי יהודה — **הפו בכורפא** [היו טחים את החביות מבפנים בזפת] **ומייץ טפי** [ומשום כך היו הקנקנים בולעים יותר], ומגיע עד חומש.

איבעית אימא לפרש, שהחילוק בין החביות אינו בחומר שטחים אותו מבפנים, אלא **משום גרגישתא** [הקרקע ממנה עשויים החביות]:

הא — הקרקע שממנה היו עושים את החביות במקומו של רבי יהודה — **מייצא טפי** [בולעת יותר], והבלע מגיע לשיעור חומש.

והא — הקרקע שממנה היו עושים את החביות במקומו של תנא קמא — **לא מייצא טפי** [אינה בולעת כל כך], ואין הבלע

ואורז; ומשנה זו — שהיא הסיפא של המשנה הקודמת — עוסקת בשיעור שהוא מפחית לו בפקדון לח; וכשם שהרישא עוסקת באופן שיערב הנפקד את הפקדון עם שלו, וכמבואר בגמרא לעיל, כך הסיפא עוסקת באופן זה.

יוציא לו הנפקד למפקיד, כלומר: כשמחזיר הנפקד למפקיד את פקדונו, יפחית לו הנפקד **שתות ממה שהפקיד, ליין שהפקיד אצלו, ומשום שכשיעור זה בולעים הקנקנים.**

רבי יהודה אומר: חומש יפחית לו.

יוציא לו שלשה לוגין שמן למאה לוגין שהפקיד אצלו, דהיינו:

לוג ומחצה שמרים, כלומר: חשבון זה הוא, כשהפקיד אצלו שמן מעורב בשמרים, ועירבו הנפקד עם שמנו ושקעו השמרים ושקטו והם בתחתית החבית, ולכן יפחות לו מכמות השמן המזוקק שהוא מחזיר לו, לוג ומחצה בגין השמרים שהיו מעורבים בשמן, ושיעור זה הוא למאה לוג.

ועוד מוציא הוא **לוג ומחצה בלע** של הקנקנים, שנבלע משל המפקיד שיעור לוג ומחצה לכל מאה ולוג.

אבל **אם היה השמן מזוקק** בשעה שהפקידו המפקיד, כי אז **אינו יוציא לו הנפקד למפקיד שמרים.**

ואם היו הקנקנים ישנים שהם ספוגים ואינם בולעים יותר, **לא יוציא לו בלע.**

רבי יהודה אומר: אף המוכר שמן לחבירו מזוקק כל ימות השנה, הרי זה הלוקח מקבל עליו לוג ומחצה שמרים למאה לוג, כלומר:

אלא שתות.

אגב שנזכר כאן, שהחביות בולעות שתות, מביאה הגמרא מעשה זה, שיש לו קשר לאמור במשנתנו:

באתריה דרב יהודה, רמו ארבעים ותמני כוזי ברנא, אזיל דנא: בשיתא זוזי, והוה פריס רב יהודה, שיתא שיתא בזוזא [במקומו של רב יהודה, היה הנוהג למלאות חבית בארבעים ושמונה מידות של "כוזא", שהיא מידה מסוימת של יין, ומחירה הסיטונאי של החבית בימות הבציר היה ששה זוז; ורב יהודה נעשה חנוני, והיה מוכר שש כוזי בזוז].

ב-1 עושה הגמרא את החשבון, כמה כוזי מתוכם נשאר לו כדי להרויח בהם, ומקשה:

והרי דל תלתין ושיתא כוזי בשיתא זוזי שקנה, פשו ליה תריסר כוזי לרויח, דל עוד תמניא בשביל שתותי שכולעת החבית, פשו לחו רק ארבעה לרויח של רב יהודה, ואם כן תיקשי: האמר שמואל: המשתכר⁽¹⁾ אל ישתכר יותר על שתות, אבל שיעור זה הרי מותר!⁽²⁾

[הפחת מן היין שלשים ושש כוזי שמכרם בששה זוז, כדי לכסות את הקרן של כל

החבית שהיה ששה זוז, ותמצא שנשאר לו שנים עשר כוזי למכור ולהרויח בהם; ואולם היה נפסד רב יהודה עוד שמונה כוזי שהם שתות של ארבעים ושמונה, משום בלע החבית, ונמצא שנותר לו לרב יהודה ארבעה כוזי בלבד שאת תמורתם הוא מרויח; ומקשה על כך הגמרא, שהרי אמר שמואל שלא ישתכר החנוני יותר משתות, אבל שתות יכול הוא להרויח, ואילו רב יהודה הרויח פחות משתות!].

ומשנינן: איכא עוד ריוח לרב יהודה של גולפי [החבית עצמה] ושמריא [שמרי היין], שאת כולם היה קונה בששה זוז.

ותמהינן: אי הכי הרי נפיש ליה טפי משתות, הרי נמצא שהרויח הוא יותר משתות?! ושמואל הרי אמר, שהמשתכר אל ישתכר יותר משתות!?

ומשנינן: איכא טרחיה ודמי כרזנייתא, [מגיע לרב יהודה תוספת עבור טרחותו, ותשלום שכר הכרוז המכריז על סחורתו של רב יהודה],⁽³⁾ כלומר: שתות שאמרו חכמים, הוא הרויח על ההשקעה במחיר הסחורה, אך את שכר טרחותו ושאר הוצאות שיש לחנוני, הרי הוא מגלגל על הלקוח.

שנינו במשנה: אם היה שמן מזוקק אינו

ישתכר כדינו ויאכל יגיע כפיו, משיהא נצרך לבריות.

ובתוספות הרא"ש כתב: "וקים ליה, דרב יהודה היה יכול להשתכר יותר אם היה רוצה, ואתא לאשמועינן דאין להשתכר יותר, דאם לא היה יכול להשתכר יותר, מאי אתא לאשמועינן".

3. כן פירש רש"י בלשונו הראשון, ובלשון שני

1. אין דין זה אמור אלא בדברים שיש בהם חיי נפש, אבל בשאר דברים אין הגבלה בריוח.

2. ביארו התוספות, שנקטה הגמרא בפשיטות, שאם היה רוצה להרויח יותר היה יכול, ולכן הקשתה הגמרא למה לא עשה כן.

והריטב"א הוסיף: כיון שמותר להשתכר עד שתות, אין לו לתלמיד חכם לוותר בזה, כי מוטב